

Sygn. akt I ACa 946/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 czerwca 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Teresa Rak
Sędziowie:	SSA Regina Kurek SSA Marek Boniecki (spr.)
Protokolant:	st.sekr.sądowy Beata Lech

po rozpoznaniu w dniu 14 czerwca 2016 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa K. P.

przeciwko J. W. i M. W.

o uznanie czynności za bezskuteczne, ewentualnie o zapłatę

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 22 grudnia 2014 r. sygn. akt I C 1512/10

1. uchyla zaskarżony wyrok w punkcie I w zakresie żądania głównego - w części dotyczącej uznania za bezskuteczną umowy z dnia 29 grudnia 2005 r. objętej aktem notarialnym Rep. A (...) oraz umowy darowizny z dnia 31 stycznia 2008 r. objętej aktem notarialnym Rep. A (...) co do udziału w 1/2 części prawa użytkowania wieczystego nieruchomości stanowiącej działkę ewidencyjną nr (...), objętej księgą wieczystą (...) oraz w zakresie żądania ewentualnego - w całości, a nadto co do punktu II w całości i w powyższym zakresie sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego Sądowi Okręgowemu w Krakowie;

2. oddala apelację w pozostałej części.

SSA Regina Kurek SSA Teresa Rak SSA Marek Boniecki

Sygn. akt I ACa 946/15

Uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie

z dnia 14 czerwca 2016 r.

Powódka K. P. ostatecznie wniosła o uznanie za bezskuteczne w stosunku do niej: 1) umowy sprzedaży udziału wynoszącego 1/2 część prawa użytkowania nieruchomości położonej w W., objętej księgą wieczystą nr (...), zawartej w dniu 2 czerwca 2005 r. pomiędzy K. K. (1) a M. W., 2) umowy darowizny udziału wynoszącego 1/2 część prawa użytkowania wieczystego nieruchomości położonej w W., objętej księgą wieczystą nr (...), zawartej w dniu 31 stycznia 2008 r. pomiędzy M. W. a J. W., 3) umowy sprzedaży udziału w wysokości 1/2 części prawa użytkowania wieczystego nieruchomości położonej w K. (działka nr (...)), objętej księgą wieczystą nr (...), zawartej w dniu 31 maja 2005 r. pomiędzy K. K. (1) a M. W., 4) umowy sprzedaży udziału w wysokości 1/2 części prawa użytkowania wieczystego nieruchomości położonej w K. (działka nr (...)), objętej księgą wieczystą nr (...), zawartej w dniu 29 grudnia 2005 r. pomiędzy K. K. (1) a M. W., 5) umowy sprzedaży udziału w wysokości 1/2 części prawa użytkowania wieczystego nieruchomości położonej w K. (działka nr (...)), objętej księgą wieczystą nr (...) oraz sprzedaży udziału w 1/2 części prawa użytkowania wieczystego nieruchomości położonej w K. przy ul. (...) (działka (...)) objętej księgą wieczystą nr (...), zawartej w K. w dniu 31 stycznia 2008 r. pomiędzy M. W. a J. W. (akt notarialny Rep. A (...)) - celem przeprowadzenia egzekucji wierzytelności objętej wyrokiem Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 3 października 2002 r. w sprawie I C 1653/02, ewentualnie zasądzenia od pozwanego M. W. kwoty 2.000.000 zł z odsetkami.

Pozwani wnieśli o oddalenie powództwa, zarzucając: że powódka zgłosiła swoje żądanie po upływie 5-letniego terminu określonego w art. 534 k.c.; brak legitymacji czynnej z uwagi na skuteczne potrącenie wierzytelności J. K. (1) z wierzytelnością P. M.; brak wiedzy o podziale majątku małżonków K.; niewykazanie niewypłacalności dłużnika solidarnego w związku z zakwestionowaniem zwolnienia A. M. z długu, a także obciążenia nieruchomości hipotekami. Odnośnie do zgłoszonego żądania ewentualnego pozwani zarzucili brak podstaw odpowiedzialności deliktowej, podnieśli zarzut przedawnienia oraz zakwestionowali wysokość roszczenia.

Wyrokiem z dnia 22 grudnia 2014 r. Sąd Okręgowy w Krakowie oddalił powództwo zarówno w zakresie żądania głównego, jak i ewentualnego oraz orzekł o kosztach procesu.

Sąd Okręgowy ustalił stan faktyczny szczegółowo zaprezentowany w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, z którego wynika w szczególności, że: nakazem z dnia 6 sierpnia 2002 r. (I Nc 356/02) Sąd Okręgowy w Krakowie nakazał A. M. i J. K. (2), aby zapłacili na rzecz (...) S.A. w W. kwotę 581.703,24 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 12 lipca 2002 r. i kosztami postępowania w kwocie 7.671,30 zł. Wyrokiem z dnia 3 października 2003 r. (I C 1653/02) Sąd Okręgowy w K. utrzymał w mocy w całości ten nakaz, a Sąd Apelacyjny w Krakowie wyrokiem z dnia 3 marca 2004 r. (I ACa 29/04) oddalił apelację pozwanych. Postanowieniem z dnia 9 czerwca 2009 r. (I Co 227/09) Sąd Okręgowy w Krakowie nadał klauzulę wykonalności ww. nakazowi zapłaty z dnia 6 sierpnia 2002 r., wyrokowi Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 3 października 2003 r. oraz wyrokowi Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 3 marca 2004 r. - na rzecz P. M. jako następcy prawnego wierzyciela (...) S.A. w W., w związku z przejęciem przez niego całej wynikającej z ww. tytułu wykonawczego wierzytelności na podstawie umowy cesji z dnia 15 czerwca 2005 r. P. M. zwolnił z długu A. M. porozumieniem z dnia 12 marca 2009 r., a następnie umową cesji z dnia 30 czerwca 2009 r. zbył pozostałą część wierzytelności przysługującą mu w stosunku do J. K. (1) na rzecz powódki. Postanowieniem z dnia 28 sierpnia 2009 r. (I Co 383/09) Sąd Okręgowy w Krakowie nadał klauzulę wykonalności ww. tytułom na rzecz K. P. jako następcy prawnego P. M. - przeciwko J. K. (1). W międzyczasie toczyło się przed Sądem Okręgowym w Krakowie pod sygn. I C 1638/04 postępowanie z powództwa (...) S.A. w W. przeciwko K. K. (1) o uznanie za bezskuteczne w stosunku do powoda dwóch umów z dnia 1 lutego 2000 r., tj. umowy majątkowej małżeńskiej i umowy częściowego podziału majątku dorobkowego, aneksowanej dnia 22 kwietnia 2000 r. zawartych przed notariuszem pomiędzy J. K. (1) i jego żoną K. K. (1), a to celem ochrony wierzytelności powoda wynikającej z ww. nakazu zapłaty z dnia 6 sierpnia 2002 r. Zaskarżona umowa o podział majątku dorobkowego dotyczyła przeniesienia na K. K. (1) udziału wynoszącego 1/2 część w prawie użytkowania wieczystego gruntu i własności położonych na nim budynków w zakresie nieruchomości objętych księgami wieczystymi o nr. KW (...), KW (...), KW (...), KW (...). Powództwo w zakresie umowy o podział majątku zostało prawomocnie uwzględnione. W czasie, kiedy toczyło się to postępowanie,

na podstawie umowy sprzedaży z dnia 31 maja 2005 r. doszło do zbycia przez K. K. (1) na rzecz M. W. należącego do K. K. (1) udziału w wysokości 1/2 części prawa użytkowania wieczystego nieruchomości położonej w K., składającej się z działek

o nr.: (...) dla której prowadzona jest księga wieczysta o nr. (...). Następnie na mocy umowy sprzedaży z dnia 2 czerwca 2005 r. zawartej doszło do zbycia na rzecz M. W. należącego do K. K. (1) udziału w wysokości 1/2 części prawa użytkowania wieczystego nieruchomości położonej w W., stanowiącej działkę nr (...), dla której prowadzona jest księga wieczysta o nr. (...). Z kolei na mocy umowy sprzedaży z dnia 29 grudnia 2005 r. M. W. nabył należący do K. K. (1) udział w wysokości 1/2 części prawa użytkowania wieczystego nieruchomości położonej w K., stanowiącej działkę nr (...), dla której prowadzona jest księga wieczysta o nr. (...). Wszystkie nabyte przez M. W. udziały w ww. nieruchomościach stały się przedmiotem umowy darowizny z dnia 31 stycznia 2008 r. zawartej pomiędzy M. W. a jego żoną J. W.. Powódka K. P. uzyskawszy na swoją rzecz dnia 28 sierpnia 2009 r. klauzulę wykonalności do nakazu zapłaty wydanego przez Sąd Okręgowy w Krakowie w dniu

6 sierpnia 2002 r., wszczęła kroki zmierzające do wyegzekwowania od J. K. (1) nabytej tym tytułem wierzytelności. Dnia 22 marca 2010 r. powódka otrzymała zawiadomienie od komornika o bezskutecznej egzekucji w stosunku do majątku ruchomego J. K. (1).

W ustalonym przez siebie stanie faktycznym Sąd Okręgowy przyjął, że powództwo

o uznanie czynności prawnych za bezskuteczne względem wierzyciela jest nieuzasadnione

z uwagi na upływ 5-letniego terminu, o którym mowa w art. 534 k.c. Zdaniem Sądu pierwszej instancji, także w sytuacji uregulowanej przepisem art. 531 §2 k.c. termin do wystąpienia ze skargą pauliańską należy liczyć od daty czynności dłużnika, a nie od daty czynności osoby trzeciej. W przeciwnym bowiem wypadku 5-letni termin nigdy by się nie zamknął

i powodowałby niepewność obrotu prawnego na bliżej nieokreślony czas. W okolicznościach rozpoznawanej sprawy ww. termin rozpoczął swój bieg w dacie zbycia przez dłużnika – J. K. (1) udziałów w nieruchomościach na rzecz małżonki K. K. (1), tj. 1 lutego/22 kwietnia 2000 r. Tymczasem pozew wniesiony został dopiero 16 września 2010 r. W zakresie żądania ewentualnego Sąd Okręgowy wskazał, że powódka nie wykazała przesłanek odpowiedzialności deliktowej. Zdaniem Sądu powódka nie wskazała, która zawiniona czynność pozwanego pozostaje w normalnym związku przyczynowym ze szkodą. Czynności pozwanego dotyczące nabycia, a później zbycia udziałów w użytkowaniu wieczystym pochodzą z dat od maja 2005 r. do stycznia 2008 r. – czyli z okresu, w którym nie było już możliwe zaskarżenie czynności zdziałanej z pokrzywdzeniem wierzyciela skargą pauliańską, zatem nie mogły mieć też wpływu na los wierzytelności powódki, zależnej właśnie od skuteczności skargi pauliańskiej. Nie pozostają zatem one w związku przyczynowym

z ewentualną szkodą powódki. Nie wiadomo też, na czym miałyby polegać wina pozwanego przy zawieraniu zaskarżonych umów, skoro czynność nabycia udziałów w prawie użytkowania wieczystego sama w sobie nie jest deliktem. Poza tym o szkodzie wierzyciela

w przypadku skargi pauliańskiej mowa jest tylko w kontekście działań dłużnika, a nie osoby trzeciej czy jej następcy.

Wyrok powyższy zaskarżyła apelacją powódka, wnosząc o jego zmianę poprzez uwzględnienie powództwa głównego albo ewentualnego.

Apelująca zarzuciła naruszenie prawa materialnego: 1) art. 534 k.c. poprzez jego błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że użyte w tym przepisie wyrażenie „tej czynności” odnosi się zawsze do czynności pierwotnego dłużnika, nawet gdy przedmiotem żądania wierzyciela jest uznanie za bezskuteczne czynności osób trzecich na podst. art. 531 §2 k.c., co w konsekwencji doprowadziło do niewłaściwego zastosowania pierwszego

z powołanych przepisów i oddalenie powództwa w oparciu o przyjęcie upływu wskazanego

w nim terminu; 2) art. 534 k.c. poprzez jego błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że zawarty w tym przepisie termin wyznacza granicę wydania przez sąd prawomocnego orzeczenia w przedmiocie uznania czynności prawnej za bezskuteczną wobec wierzyciela, podczas gdy prawidłowo zdekodowana norma prowadzi do wniosku, iż ustawodawca wyznaczył ramy czasowe wniesienia pozwu przez wierzyciela z takim właśnie żądaniem,

a sam okres toku postępowania pozostaje bez wpływu na istnienie roszczenia wierzyciela;

3) art. 353 k.c. w zw. z art. 532 k.c. poprzez ich błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że „osoba trzecia”, o której mowa w drugim z powołanych przepisów nie jest dłużnikiem wierzyciela, który żądał uznania czynności za bezskuteczną na podst. art. 527 k.c. lub art. 531 §2 k.c.; 4) art. 415 k.c. poprzez jego błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że nie jest czynem niedozwolonym dokonywanie czynności prawnych w celu udaremnienia wykonania prawomocnego orzeczenia sądu oraz pokrzywdzenia wierzyciela.

W odpowiedzi na apelację pozwani wnieśli o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Przy rozpoznawaniu apelacji Sąd drugiej instancji przedstawił zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, który w uchwale podjętej w dniu 28 stycznia 2016 r.

w sprawie III CZP 99/15 wskazał, że „po uznaniu przez sąd bezskuteczności czynności prawnej dłużnika z osobą trzecią z powodu pokrzywdzenia wierzyciela, termin do wystąpienia z żądaniem uznania bezskuteczności czynności rozporządzającej korzyścią między osobą trzecią a osobą czwartą (art. 534 k.c.) liczy się od daty jej dokonania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Apelacja zasługuje na uwzględnienie w części.

W pierwszej kolejności wskazać należy, iż Sąd Apelacyjny przyjął za własne wskazane wyżej ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, które w istocie sprowadzały się do aktualnie niespornych okoliczności opartych na niepodważanych co do swej treści dokumentach. Konstatacja ta nie dotyczy przyjęcia przez Sąd Okręgowy, że doszło do zwolnienia z długu A. M.. Okoliczność ta była przez pozwanych kwestionowana, a nie stała się przedmiotem rozważań w postępowaniu pierwszoinstancyjnym. Ponadto ustalenia faktyczne Sądu zaprezentowane w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku okazały się wystarczające jedynie dla rozstrzygnięcia części zgłoszonych w ramach powództwa głównego żądań.

Dalsze rozważania nad zasadnością zgłoszonych we wniesionym środku odwoławczym zarzutów poprzedzić należy przypomnieniem, że stosownie do art. 390 §2 k.p.c., uchwała Sądu Najwyższego rozstrzygająca zagadnienie prawne wiąże w danej sprawie.

Apelacja okazała się nieskuteczna w zakresie, w którym oddalone zostało powództwo o uznanie za bezskuteczne względem wierzyciela czynności umów sprzedaży udziałów

w nieruchomościach zawartych między K. K. (1) i M. W. w dniach 31 maja i 2 czerwca 2005 r. oraz umowy darowizny z dnia 31 stycznia 2008 r. między M. W. i J. W. udziałów w nieruchomościach będących uprzednio przedmiotem ww. umów sprzedaży z 31 maja i 2 czerwca 2005 r. Zauważyć w tym miejscu należy, iż Sąd Apelacyjny dostrzegł, że w żądaniu pozwu umowa z dnia 31 stycznia 2008 r. określona została błędnie jako umowa sprzedaży, a nie darowizny. Okoliczność ta nie miała jednak jakiegokolwiek znaczenia dla rozstrzygnięcia, w tym znaczeniu, że nie czyniła żądania powódki bezzasadnym a priori. Istotą żądania było bowiem zakwestionowanie skuteczności przeniesienia prawa, a nie jego sposób, istotny jedynie dla przesłanek skargi pauliańskiej. Sąd Okręgowy w omawianym zakresie nie naruszył przepisów art. 531 §2 k.c. oraz art. 534 k.c. Jak wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały rozstrzygającej zagadnienie prawne

w rozpoznawanej sprawie, przewidziana w art. 531 §2 k.c. możliwość rozszerzenia działania skargi pauliańskiej na osoby, których nie łączy z wierzycielem żaden stosunek materialnoprawny (osoby trzecie i kolejne) jest dopuszczalna pod warunkiem zaskarżenia przez wierzyciela w terminie przewidzianym w art. 534 k.c. czynności fraudacyjnej dłużnika. W ocenie Sądu Apelacyjnego pogląd ten znajduje zastosowanie także do czynności prawnych dokonywanych między osobami trzecimi i dalszymi, co oznacza, że warunkiem zaskarżenia na podst. art. 531 §2 k.c. czynności prawnej dokonanej między osobą czwartą a piątą jest, aby żądanie ubezskutecznienia tej czynności zostało zgłoszone w terminie 5-letnim od dnia dokonania czynności między osobą trzecią a czwartą. Z chwilą bowiem upływu terminu,

o którym mowa w art. 534 k.c. do zaskarżenia czynności prawnej między osobą trzecią a czwartą, czynność ta nie może zostać skutecznie wzruszona na podst. art. 531 §2 k.c. Nie jest zatem możliwe spełnienie, nawet teoretycznie, warunku zaskarżenia uprzedniej czynności fraudacyjnej. Przyjęcie odmiennej koncepcji prowadziłoby do sytuacji, w której wierzyciel, który nie dochował pięcioletniego terminu do zaskarżenia

jednej z czynności, „odzyskiwałby” prawo wniesienia skargi pauliańskiej przy jakiegokolwiek późniejszej próbie przeniesienia własności danej nieruchomości. W ocenie Sądu Apelacyjnego takiego ograniczenia zasady pewności obrotu nie dałoby się usprawiedliwić ochroną wierzyciela, której zapewnienie stanowi cel normatywny uregulowań zawartych w art. 527 i nast. k.c.

W świetle poczynionych wyżej uwag oczywistym być winno, że skuteczne zaskarżenie umów dokonanych w dniach 31 maja i 2 czerwca 2005 r. pozwem wniesionym dopiero w dniu 16 września 2010 r. było niemożliwe z uwagi na upływ terminu zawitego przewidzianego w art. 534 k.c. W konsekwencji, skoro „przerwany” w ten sposób został ciąg czynności, w wyniku których własność udziałów dłużnika przeszła na pozwaną J. W., także żądanie uznania za bezskuteczną umowy darowizny z dnia 31 stycznia 2008 r. co do udziałów w nieruchomościach będących przedmiotem umów z 31 maja i 2 czerwca 2005 r. nie mogło zostać uwzględnione.

Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. orzekł, jak w punkcie 2 sentencji.

W pozostałym zakresie, tj. w zakresie żądania głównego w części dotyczącej umowy z dnia 29 grudnia 2005 r. przenoszącej udział w prawie wieczystego użytkowania nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) oraz umowy darowizny tego udziału z dnia 31 stycznia 2008 r., ewentualnego żądania zapłaty oraz kosztów procesu wyrok podlegał uchyleniu. Sąd Okręgowy, oddalając powództwo ze skargi pauliańskiej z uwagi na upływ terminu przewidzianego w art. 534 k.c., zaniechał rozpoznania przesłanek, o których mowa w art. 531 §2 k.c. oraz w art. 527 k.c. Nie odniósł się także do zarzutów podniesionych przez pozwanych, poza zarzutem wygaśnięcia wierzytelności powódki na skutek potrącenia, który ocenił także jedynie na marginesie rozstrzygnięcia. Brak jest natomiast ustaleń i rozważań na temat wiedzy pozwanego o okolicznościach uzasadniających uznanie czynności dłużnika za bezskuteczną oraz co do stanu niewypłacalności dłużnika.

Odnośnie do żądania ewentualnego, w zakresie w jakim było ono związane z czynnościami, które mogą jeszcze zostać ubezskutecznione, rozstrzygnięcie było przedwczesne. Niezależnie od tego, podobnie jak w przypadku żądania zapłaty związanego z czynnościami, co do których powództwo oparte na przepisie art. 531 §2 k.c. zostało oddalone, nie została rozpoznana istota sprawy. Sąd Okręgowy nieprawidłowo przyjął, że upływ terminu, o którym mowa w art. 534 k.c. wyklucza odpowiedzialność deliktową pozwanego. Pamiętać należy, że żądanie zapłaty zgłoszone zostało jako ewentualne, na wypadek stwierdzenia braku przesłanek do uwzględnienia skargi pauliańskiej. Powódka swojej szkody upatruje w tym, że nie na skutek działania pozwanego, nie może zaspokoić swojej wierzytelności względem dłużnika. Nie ma przy tym prawnej podstawy do uzależniania powstania roszczenia ex delicto od uprzedniego wyczerpania drogi przewidzianej przepisami art. 527 i nast. k.c. Nie może budzić też żadnych wątpliwości, że świadoma pomoc dłużnikowi w usunięciu składnika majątkowego, do którego wierzyciel chce skierować egzekucję nosi znamiona co najmniej bezprawia cywilnego. O ile skutkiem takiego działania będzie niemożność zaspokojenia się wierzyciela, wystąpi także związek przyczynowy w rozumieniu art. 361 §1 k.c. Okoliczności zaistnienia tych przesłanek Sąd pierwszej instancji jednak nie zbadał. Nie odniósł się także do zarzutów pozwanego podniesionych w związku z żądaniem ewentualnym, w tym zarzutu przedawnienia oraz dotyczącego wysokości szkody.

Wobec powyższych okoliczności Sąd Apelacyjny na podst. art. 386 §4 k.p.c. orzekł jak w punkcie 1 sentencji wyroku. Orzeczeniem kasatoryjnym objęto również całość rozstrzygnięcia o kosztach procesu, które wymagają ponownej kompleksowej oceny w kontekście sposobu ostatecznego zakończenia sporu co do meritum.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy powinien ustalić, czy zachodzą przewidziane w art. 531 §1 k.c. przesłanki od stwierdzenia bezskuteczności względem powódki czynności wskazanych w punkcie 1 wyroku Sądu Apelacyjnego, a jeśli nie, czy istnieją podstawy do uwzględnienia roszczenia deliktowego w tym zakresie. Zbadanie

wystąpienia przesłanek z art. 415 k.c. będzie także konieczne co do żądania ewentualnego zgłoszonego w związku z czynnościami, których żądanie ubezskutecznienia zostało prawomocnie oddalone.

SSA Regina Kurek SSA Teresa Rak SSA Marek Boniecki